

यं हि धर्मं चरं तीह प्रजाराज्ञासुरक्षिताः ॥ चतुर्थं तस्य धर्मस्य राजाभारतं विंदति ॥ ६ ॥ यदधीते यद्ददाति यजुर्होतियदधीति ॥ राजा चतुर्थभाक्तस्य प्रजाधर्मेण पालयन् ॥ ७ ॥ यद्राष्ट्रेऽकुशलं किंचिद्राज्ञो रक्षयतः प्रजाः ॥ चतुर्थं तस्य पापस्य राजाभारतं विंदति ॥ ८ ॥ अप्याहुः सर्वमेवेति भूयो धर्ममिति निश्चयः ॥ कर्मणः पृथिवीपालनं शंसो नृपतवागपि ॥ ९ ॥ तादृशाः कलिब्रह्मपाद्राजाश्रुणु येन प्रमुच्यते ॥ प्रत्याहर्तुमशक्यं स्याद्जनचौरैर्हतं यदि ॥ तत्स्वकोशात्स्य देयं स्यादशक्तेनोपजीवतः ॥ १० ॥ सर्ववर्णैः सदारक्ष्यं ब्रह्मस्वं ब्राह्मणायथा ॥ नस्येयं विषये तेन योपकुर्याद्विजातिषु ॥ ११ ॥ ब्रह्मस्वरक्ष्यमाणे तु सर्वं भवति रक्षितं ॥ तस्मात्तेषां प्रसादेन कृतकृत्यो भवेन्नृपः ॥ १२ ॥ पर्जन्यमिव भूतानि महाद्रुममिव द्विजाः ॥ नरास्तमुपजीवंति नृपसर्वार्थसाधकं ॥ १३ ॥ न हि कामात्मनाराज्ञा सततं कामबुद्धिना ॥ नृशंसेनातिलुब्धेन शक्यं पालयितुं प्रजाः ॥ १४ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ नाहं राज्यसुखान्वेषी राज्यमिच्छाम्यपि क्षणं ॥ धर्मार्थोचये राज्यं धर्मश्चात्र न विद्यते ॥ १५ ॥ तदलं मम राज्येन यत्र धर्मो न विद्यते ॥ वनमेव गमिष्यामि तस्माद्भर्मचिकीर्षया ॥ १६ ॥ तत्र मेध्येष्वरण्येषु न्यस्तं दंडो जिते द्वियः ॥ धर्ममाराधयिष्यामि मुनिर्मूलफलाशनः ॥ १७ ॥ भीष्म उवाच ॥ वेदाहं तव याबुद्धिरानृशं स्यादगुणैर्वसा ॥ न च शुद्धानृशं सेनशक्यं राज्यमुपासितुं ॥ १८ ॥ अपितु त्वानृदुप्रज्ञं मत्यायं मतिर्धार्मिकं ॥ क्लीबं धर्मघृणायुक्तं न लोको बहु मन्यते ॥ १९ ॥ वृत्तं तु स्वमपेक्षस्व पितृपैतामहोचितं ॥ नैव राज्ञां तथा वृत्तं यथा त्वं स्यातुमिच्छसि ॥ २० ॥ न हि वैक्लव्यं संसृष्टमानृशं स्यामि हास्थितः ॥ प्रजापालनं संभूतमात्मा धर्मफलं ह्यसि ॥ २१ ॥ न ह्येतामाशिषं पांडुर्न च कुंती त्वया चत ॥ तथैतत्प्रज्ञया तात यथा चरसि मेधया ॥ २२ ॥ शौर्यं बलं च सत्यं च पिता तव सदा ब्रवीत् ॥ माहात्म्यं च महौदार्यं भवतः कुंत्यया चत ॥ २३ ॥ नित्यं स्वाहास्वधानित्यं चोभेमानुषदैवते ॥ पुत्रेष्वशासते नित्यं पितरौ देवतानि च ॥ २४ ॥ दानमध्ययनं यज्ञं प्रजानां परिपालनं ॥ धर्ममेतद्धर्मवाजन्मनैवाभ्यजायथाः ॥ २५ ॥ काले धुरिचयुक्तानां वहतां भारमाहितं ॥ सीदतामपि कैतेय न कीर्तिरवसीदति ॥ २६ ॥

स्तीत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ आनृशं स्यात्परदुःखापहासाचाचराजधर्मेषु दस्युवधप्रधानेषु अगुणैव ॥ १८ ॥ घृणा कृपा ॥ १९ ॥ २० ॥ आप्तासि प्राप्स्यसि ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ एतद्दानादिकं धर्मं अधर्मं वा धर्म्यमधर्म्यं वा स्तुतया पितृकर्तुं जन्मनैव त्वं जानोसि तथा च श्रेयान्स्वधर्मो विगुण इति न्यायेन तव तं विना गतिर्नास्तीत्यर्थः ॥ २५ ॥ २६ ॥